

Regeringens proposition

1975/76: 165

om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt;

beslutad den 4 mars 1976.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås inskränkningar i möjligheterna enligt lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt att hålla en intagen avskild från andra intagna. Bl. a. upphävs den bestämmelse som anger att intagen får hållas i avskildhet i samband med utredning för planläggning av hans vård i anstalt. Det s. k. isoleringsstraffet, dvs. sådan inneslutning i enrum som kan åläggas som en disciplinär bestraffning, föreslås avskaffat. Dessutom begränsas möjligheterna att hålla en intagen i enrum under utredning av disciplinärende. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1976.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

- dels* att 19 och 46 §§ skall upphöra att gälla,
dels att i 3, 31, 44, 55, 59 och 60 §§ ordet "Kungl. Maj:t" skall bytas ut mot "regeringen",
dels att 21, 23, 47—51 och 61 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 §

Intagen som hålles avskild från andra intagna enligt 19 eller 20 § skall erhålla sådan lättnad i avskildheten som kan ske utan olägenhet.

Intagen som hålles avskild från andra intagna enligt 20 § skall erhålla sådan lättnad i avskildheten som kan ske utan olägenhet.

23 §

Intagen får hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt för att betvinga våldsamt uppträdande av honom. Åtgärden får ej bestå under längre tid än säkerheten kräver.

Intagen som uppträder våldsamt eller som är så påverkad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel att han kan befaras störa ordningen på anstalten får tillfälligt hållas avskild från andra intagna så länge det är nödvändigt för att betvinga det våldsamma uppträdandet eller tills påverkan har upphört.

Visar sig andra medel otillräckliga för att betvinga våldsamt uppträdande av intagen, får denne beläggas med fängsel, om säkerheten oundgängligen kräver det.

Läkare skall så snart det kan ske yttra sig över åtgärd enligt första eller andra stycket. Över vad som förekommit skall protokollföras.

Läkare skall så snart det kan ske yttra sig över åtgärd enligt första eller andra stycket. *Sådant yttrande behövs dock ej i fråga om den som hålles avskild därför att han är påverkad av berusningsmedel, om ej särskilda skäl föreligger.* Över vad som förekommit skall protokoll föras.

47 §

Som disciplinär bestraffning kan

1. den intagne tilldelas varning.

Bryter intagen mot anbefalld ordning eller meddelade anvisningar när han befinner sig inom

Nuvarande lydelse

2. den intagne åläggas att vara innesluten i enrum under högst sju dagar eller,

3. om det av särskilda skäl är erforderligt med hänsyn till förseelsens beskaffenhet eller på grund av upprepad misskötsamhet, förordnande meddelas att viss bestämd tid, högst tio dagar, icke skall inräknas i verkställighetstiden för den påföljd som den intagne undergår.

Åtgärd enligt första stycket 2 och 3 får vidtagas i förening.

Vid tillämpning av första stycket 2 skall från tid, varunder den intagne ålägges att vara innesluten i enrum, avräknas tid under vilken han enligt 50 § hållits innesluten i enrum i samband med den utredning som föregått beslutet.

Föreslagen lydelse

anstalten eller utanför anstalten under tillsyn av anstaltspersonal, får disciplinär bestraffning åläggas honom enligt andra stycket, om det ej föreligger anledning att han skall låta sig rätta av anvisning eller tillsägelse eller om gärningen är av sådan beskaffenhet att bestraffning är påkallad av hänsyn till ordningen eller säkerheten inom anstalten.

Som disciplinär bestraffning kan

1. den intagne tilldelas varning eller

2. förordnande meddelas att viss bestämd tid, högst tio dagar, icke skall inräknas i verkställighetstiden för den påföljd som den intagne undergår.

48 §

Vid prövning av fråga om disciplinär bestraffning bör beaktas om förseelsen får eller kan bedömas få andra följder för den intagne, särskilt i sådana hänseenden som avses i 11, 32 eller 33 § denna lag.

Vid prövning av fråga om disciplinär bestraffning enligt 47 § andra stycket 2 skall beaktas om förseelsen får eller kan bedömas få andra följder för den intagne, särskilt i sådana hänseenden som avses i 11, 32 eller 33 § denna lag.

49 §

Föreligger flera förseelser skall disciplinär bestraffning bestämmas gemensamt för samtliga förseelser.

Den som varit innesluten i enrum oavbrutet under sju dagar får på grund av beslut i annat disciplinärende ej på nytt inneslutas i enrum förrän efter ett uppehåll av minst sju dagar.

Genom upprepade förordnanden enligt 47 § första stycket 3 får den tid som icke skall inräknas i verkställighetstiden ej överstiga sammanlagt fyrtiofem dagar eller, beträffande den som undergår fängelse i högst fyra månader eller behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, sammanlagt femton dagar.

Genom upprepade förordnanden enligt 47 § andra stycket 2 får den tid som icke skall inräknas i verkställighetstiden ej överstiga sammanlagt fyrtiofem dagar eller, beträffande den som undergår fängelse i högst fyra månader eller behandling enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, sammanlagt femton dagar.

Nuvarande lydelse

För utredning av disciplinärende och i avbidan på beslut i frågan får intagen tillfälligt hållas innesluten i enrum. Sådant omhändertagande får ej pågå under längre tid än som är oundgängligen nödvändigt och i intet fall längre än sju dagar.

Föreslagen lydelse

50 §

Under utredning av disciplinärende får intagen tillfälligt hållas avskild från andra intagna i den mån det är oundgängligen nödvändigt för att syftet med utredningen ej skall äventyras. Åtgärden får i intet fall bestå längre än fyra dagar. Den intagne skall erhålla sådan lättnad i avskildheten som kan ske utan olägenhet.

51 §

Disciplinärende skall avgöras skyndsamt. Innan beslut meddelas enligt 47 § skall förhör hållas med den intagne. Läkare skall så snart det kan ske yttra sig rörande åtgärd enligt 50 § samt före beslut om inneslutning i enrum enligt 47 §. Över vad som förekommit vid förhör och annan undersökning skall protokoll föras.

Disciplinärende skall avgöras skyndsamt. Innan beslut meddelas enligt 47 § skall förhör hållas med den intagne. Läkare skall så snart det kan ske yttra sig rörande åtgärd enligt 50 §. Över vad som förekommit vid förhör och annan undersökning skall protokoll föras.

61 §

Innebär förordnande enligt 60 § att styresman vid anstalt beslutar om disciplinär åtgärd enligt 47 §, skall styresmannens beslut lända till efterrättelse omedelbart, om denne ej annorlunda förordnar. Meddelar styresmannen förordnande enligt 47 § första stycket 3, skall disciplinärendet i dess helhet omedelbart underställas kriminalvårdsstyrelsens prövning.

Innebär förordnande enligt 60 § att styresman vid anstalt beslutar om disciplinär åtgärd enligt 47 §, skall styresmannens beslut lända till efterrättelse omedelbart, om denne ej annorlunda förordnar. Meddelar styresmannen förordnande enligt 47 § andra stycket 2 skall disciplinärendet omedelbart underställas kriminalvårdsstyrelsens prövning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringsammanträde
1976-03-04

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Norling, Lidbom, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson

Föredragande: statsrådet Geijer

Proposition om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt

1 Inledning

Frågan om möjligheterna att begränsa användningen av eller att helt avskaffa sådana åtgärder som innebär att en intagen i kriminalvårdsanstalt hålls avskild från andra intagna har länge varit ett uppmärksammat inslag i den kriminalpolitiska debatten. Tillkomsten av lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) innebar betydande ändringar i förhållande till vad som förut gällt på detta område. Den nya regleringen innebar bl. a. att man i betydande grad inskränkte möjligheterna till isolering både i dess användning som säkerhetsåtgärd och som en form av disciplinär bestraffning. I propositionen (prop. 1974: 20) om KvaL underströks det angelägna i att så långt möjligt undvika att en intagen hålls i avskildhet från andra intagna.

I sitt betänkande (JuU 1974: 2) med anledning av propositionen om KvaL och motionsyrkanden om att isolering borde avskaffas eller begränsas i ännu större omfattning uttalade justitieutskottet bl. a. att utskottet — med tanke på att isolering kan innebära betydande risker för allvarliga skadeverkningar för den som drabbas därav — var i princip starkt negativt inställt till isoleringsåtgärder. Innan de tillgreps borde man enligt utskottets mening i största möjliga utsträckning på andra vägar söka komma till rätta med de missförhållanden som kunde aktualisera isolering. Förhållandena inom anstalterna ansågs emellertid av utskottet på närmare anförda skäl vara sådana att man i praktiken inte kunde avstå från isolering som ett yttersta medel. Utskottet avstyrkte därför bifall till motionsyrkandena. Samtidigt uttalade sig utskottet för en utredning av verkningarna av isolering inom krimi-

nalvården och av möjligheterna att ersätta isolering med andra åtgärder. Det borde överlätas åt Kungl. Maj:t att meddela närmare anvisningar för utredningsarbetets bedrivande. Vad utskottet sålunda anfört godkändes av riksdagen och gavs Kungl. Maj:t till kända (rskr 1974: 99).

Sedan den 1 juli 1974, då KvaL trädde i kraft, har kriminalvårdsstyrelsen kontinuerligt följt tillämpningen av de bestämmelser i KvaL som reglerar möjligheterna att hålla en intagen i avskildhet från andra intagna. Inom justitiedepartementet har överläggningar i hithörande frågor hållits med representanter för styrelsen. KvaL har visserligen varit i kraft endast en kort tid men jag anser ändå tiden nu vara inne att ta upp frågan om en reformering av KvaL:s bestämmelser i ämnet. Sålunda avser jag att i detta ärende föreslå sådana omedelbara ändringar i KvaL att användningen av avskildhetsåtgärder inskränks, bl. a. genom att vissa former av sådana åtgärder helt avskaffas. Därutöver avser jag att inom kort föreslå regeringen att sakkunniga tillkallas med uppgift att undersöka förutsättningarna att helt undvara eller i varje fall i ännu högre grad begränsa möjligheterna att avskilja en intagen från andra intagna.

2 Gällande bestämmelser

Enligt 17 § KvaL skall intagen vistas i gemenskap med andra intagna såväl under arbetstid som fritid, om inte annat följer av vad som särskilt föreskrivits i lagen. I 18—23 §§ har tagits upp bestämmelser om vissa fall då intagen får hållas avskild från andra intagna. Enligt 18 § får intagen på egen begäran arbeta i enrum, om beaktansvärda skäl talar för det. Av 19 § framgår att intagen får hållas avskild från andra intagna i samband med utredning för planläggning av hans vård i anstalt, men det får ske endast i den mån det oundgängligen krävs för att syftet med utredningen inte skall äventyras. I 20 § första stycket är föreskrivet att intagen får hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, föreliggande fara för hans egen eller andras säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom eller för att hindra att han utövar menligt inflytande på andra intagna. Vidare gäller enligt samma paragraf andra stycket i fråga om vissa särskilt beskrivna kategorier rymningsbenägna intagna som ådömts frihetsberövande påföljd i lägst två år för brottslighet av särskilt allvarlig karaktär att sådan intagen får hållas avskild från andra intagna, om det kan befaras att han planlägger rymning eller att annan planlägger fritagningsförsök och avskildheten är nödvändig för att hindra att sådan plan sätts i verket. Enligt 23 § kan intagen vidare avskiljas från andra intagna, om det är nödvändigt för att betvinga

våldsamt uppträdande av honom. Till skydd för den intagne har i 22 och 23 §§ meddelats vissa bestämmelser rörande läkares medverkan och protokollföring vid handläggning av frågor om avskildhet enligt 20 och 23 §§. Vidare skall enligt 20 § beslut om avskildhet i de i paragrafen avsedda fallen omprövas så ofta anledning föreligger därtill, dock minst en gång i månaden. Rörande verkställigheten av avskildhet enligt 19 och 20 §§ är föreskrivet att den intagna skall erhålla sådan lättnad i avskildheten som kan ske utan olägenhet.

Bryter intagen mot anbefalld ordning eller meddelade anvisningar, får disciplinär bestraffning åläggas honom enligt 47 §, om det inte föreligger anledning att han skall låta sig rätta av anvisningar eller tillsägelse eller om gärningen är av sådan beskaffenhet att bestraffning är påkallad av hänsyn till ordningen och säkerheten inom anstalten. En form av disciplinär bestraffning är enligt 47 § första stycket 2 att den intagne åläggs att vara innesluten i enrum under högst sju dagar. Den som sålunda varit isolerad oavbrutet under sju dagar får på grund av beslut i annat disciplinärende inte på nytt inneslutas i enrum förrän efter ett uppehåll av minst sju dagar. Andra former av disciplinär bestraffning är dels varning (47 § första stycket 1), dels förordnande att viss bestämd tid, högst tio dagar, inte skall räknas in i verkställighetstiden för den påföljd som den intagne undergår (47 § första stycket 3). Sådant förordnande får meddelas endast om det av särskilda skäl är erforderligt med hänsyn till förseelsens beskaffenhet eller på grund av upprepad misskötsamhet. Genom upprepade sådana förordnanden får den tid som inte skall räknas in i verkställighetstiden inte överstiga visst antal dagar. Förordnande som nu har sagts och isoleringsstraff får vidtas i förening.

Enligt 48 § bör vid prövning av fråga om disciplinär bestraffning beaktas om förseelsen får eller kan bedömas få andra följder för den intagne. Särskilt avses detta gälla sådana åtgärder som frigång, korttidspermission och frigivningspermission.

Enligt 50 § får intagen tillfälligt hållas innesluten i enrum för utredning av disciplinärende och i avbidan på beslut i frågan. Sådant omhändertagande får inte pågå under längre tid än som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall längre än sju dagar. Den tid som den intagne sålunda har varit isolerad för utredning skall alltid avräknas från tid under vilken den intagne eventuellt åläggs att vara innesluten i enrum som disciplinär bestraffning. Bestämmelser om handläggningen av disciplinärende finns intagna i 51 §. Bl. a. ges föreskrifter om förhör, läkares yttrande och protokoll.

Bestämmelser om vem som har att meddela beslut i fråga om avskildhet i skilda former och om överprövning av sådana beslut finns intagna dels i 58—61 §§ KvaL, dels i 28—32 §§ och 39—42 §§ kungörelsen (1974: 248) med vissa föreskrifter rörande tillämpningen av KvaL.

De i KvaL reglerade formerna av avskildhet har varken terminologiskt eller verkställighetsmässigt någon enhetlig karaktär. Här bör särskilt framhållas skillnaden mellan å ena sidan sådan avskildhet från andra intagna som regleras i 19 och 20 §§ med möjligheter till lättnader enligt 21 § och å andra sidan sådan inneslutning i enrum som regleras i 47 § första stycket 2 och 50 §. Den som är föremål för åtgärden kan beroende på olika faktorer — såsom anledningen till åtgärden, de rent personliga omständigheterna samt förhållandena inom anstalten — vara placerad ensam antingen i sitt vanliga bostadsrum eller i ett särskilt för ändamålet avsett rum, t. ex. en s. k. isoleringscell. Inte så sällan förekommer samsittning med annan intagen. Generellt gäller att den som är underkastad avskildhet har en ovillkorlig rätt till samtal med anstaltspersonalen.

3 Hittillsvarande tillämpning

Som jag nämnde inledningsvis har kriminalvårdsstyrelsen fortlöpande följt tillämpningen av KvaL:s bestämmelser om avskildhet i olika former. I *tabell 1* redovisas antalet fall av avskildhet på anstalterna under första och andra halvåret 1975. Av tabellen framgår bl. a. att inneslutning i enrum för utredning av disciplinärende (50 §) var den antalsmässigt sett helt dominerande isoleringsåtgärden. I endast ett relativt fåtal fall följdes sådan inneslutning av isoleringsstraff enligt 47 § första stycket 2. Vidare framgår att avskildhet för behandlingsutredning (19 §) var en relativt sett ovanlig åtgärd.

En närmare analys av materialet visar att avskildhet i samband med behandlingsutredning (19 §) förekom vid endast fyra av landets 22 rixanstalter och vid två av 47 lokalanstalter. Sådan avskildhet som används som säkerhets- eller skyddsåtgärd (20 §) tillämpades vid nio rixanstalter och fem lokalanstalter. Vad härefter angår inneslutning i enrum som disciplinstraff (47 § första stycket 2) förekom sådan åtgärd vid sex rixanstalter och 13 lokalanstalter. Inneslutning i enrum för utredning av disciplinärende (50 §), användes vid 14 rix- och 12 lokalanstalter.

Enrumsplaceringar under andra halvåret 1975 enligt 50 § KvaL för utredning av disciplinärende har i *tabellerna 2 och 3* redovisats efter disciplinförseelsens beskaffenhet och antal dagar som åtgärden har pågått. Därav framgår att av dessa enrumsplaceringar pågick vid rixanstalterna 70 % under högst en dag, 14 % mer än en och högst två dagar samt 3 % mer än fyra dagar. Vid lokalanstalterna var motsvarande siffror 59 %, 33 % och 0 %. Disciplinärendena avsåg i huvudsak permissionsmissbruk, rymning, arbetsvägran och innehav eller bruk av narkotika.

Slutligen har i *tabellerna 4 och 5* redovisats hur ålagda isoleringsstraff enligt 47 § första stycket 2 KvaL fördelar sig på disciplinförseelsens beskaffenhet och antalet dagar som ålagts.

Tabell 1. Antal fall av avskildhet vid riks- och lokalanstalter efter anledning och tidsperiod

Tillämpad bestämmelse	1975			
	1:a halvåret		2:a halvåret	
	riks	lokal	riks	lokal
18 § (egen begäran)	301	46	287	36
19 § (behandlingsutredning)	17	32	90	4
20 § 1 st (säkerhets- eller skyddsåtgärd)	50	3	67	15
20 § 2 st (vissa långtidsdömda)	16	0	0	3
23 § (våldsamt uppträdande)	28	9	51	13
47 § 1 st 2 (disciplinstraff)	64	60	68	125
50 § (utredning av disciplinärende där beslut enl. 47 § 1 st 2 ej följt)	1 004	275	1 639 ¹	139
Summa	1 480	425	2 202	335

¹ Antalet 1 639 avser i 506 fall arbetsvägran vid Mariefredsanstalten, se tabell 4 not 2.

Tabell 2. Antal fall av enrumsplicering vid rixsanstalter under 2:a halvåret 1975 enligt 50 § KvaL, där beslut om disciplinär bestraffning jämlikt 47 § 1 st 2 inte har följt, efter anledning och antal dagar.

Anledning	antal dagar							totalt	
	1 ¹	2	3	4	5	6	7	antal	procent
Permissionsmissbruk	204	83	69	29	14	4	1	404	24,6
Rymning	99	35	22	16	3	3	3	181	11,0
Arbetsvägran	612	43	20	4	3	4	3	689 ²	42,0
Narkotikabruk eller innehav	31	16	8	15	3	2	1	76	4,6
Annan misskötsamhet	195	55	22	9	3	3	2	289	17,6
Totalt antal	1 141	232	141	73	26	16	10	1 639	—
procent	69,6	14,2	8,6	4,5	1,6	1,0	0,6	—	100

¹ I många fall har åtgärden varit endast några timmar.

² Mariefredsanstalten svarar för omkring 3/4 (506 st) av antalet redovisade fall av arbetsvägran. Härav har ingen placering överstigit en dag. Som skäl till det höga antalet har angetts lokal- och personalmässiga förhållanden. Då en av paviljongerna är obemannad under dagtid har inläsning skett i avvaktan på förhör. Inläsningen har som regel inte överstigit 5–6 timmar.

Tabell 3. Antal fall av enrumsplicering vid lokalanstalter under 2:a halvåret 1975 enligt 50 § KvaL, där beslut om disciplinär bestraffning jämlikt 47 § 1 st 2 inte har följt, efter anledning och antal dagar.

Anledning	antal dagar							totalt	
	1	2	3	4	5	6	7	antal	procent
Permissionsmissbruk	29	23	8	1	—	—	—	61	40,9
Rymning	8	17	1	—	—	—	—	26	18,7
Arbetsvägran	15	—	—	—	—	—	—	15	10,8
Narkotikabruk eller innehav	10	4	—	1	—	—	—	15	10,8
Annan missköt-samhet	20	2	—	—	—	—	—	22	15,8
Totalt antal	82	46	9	2	—	—	—	139	—
procent	59,0	33,1	6,5	1,4	—	—	—	—	100

Tabell 4. Antalet isoleringsstraff enligt 47 § 1 st 2 KvaL vid rixsanstalter under 2:a halvåret 1975 efter anledning och antal dagar.

Anledning	antal dagar							totalt	
	1	2	3	4	5	6	7	antal	procent
Permissionsmissbruk	—	1	6	2	3	—	4	16	23,5
Rymning	—	1	2	2	—	3	2	10	14,7
Arbetsvägran	1	1	10	2	2	—	1	17	25,0
Narkotikabruk eller innehav	—	3	3	1	7	—	—	14	20,6
Annan missköt-samhet	1	3	2	2	1	—	1	11	16,2
Totalt antal	2	9	23	9	13	3	9	68	—
procent	2,9	13,2	33,8	13,2	19,1	4,4	13,2	—	100

c

Tabell 5. Antal isoleringsstraff enligt 47 § 1 st 2 KvaL vid lokalanstalter under 2:a halvåret 1975 efter anledning och antal dagar.

Anledning	antal dagar							totalt	
	1	2	3	4	5	6	7	antal	procent
Permissionsmissbruk	14	21	9	6	1	—	—	51	40,8
Rymning	2	12	8	11	1	—	—	34	27,2
Arbetsvägran	2	1	9	—	1	—	—	13	10,4
Narkotikabruk eller innehav	—	11	4	3	—	—	—	18	14,4
Annan missköt-samhet	2	1	3	2	1	—	—	9	7,2
Totalt antal	20	46	33	22	4	—	—	125	—
procent	16,0	36,8	26,4	17,6	3,2	—	—	—	100

4 Föredraganden

4.1 Inledning

Utvecklingen inom kriminalvårdens anstaltsväsende i modern tid har bl. a. kännetecknats av en strävan att öka möjligheterna för de intagna att vistas tillsammans med varandra under arbetstid och fritid. Ännu lagen (1964: 541) om behandling i fängvårdsanstalt innebar dock att intagna i förhållandevis vid utsträckning kunde hållas avskilda från varandra. Bortsett från sådan mer generell inskränkning i gemenskapen vid de slutna anstalterna som innebär att de intagna är inlåsta i sina bostadsrum nattetid, kunde en intagen hållas i avskildhet av en rad olika anledningar. Sålunda kunde intagen placeras i enrum på egen begäran eller under planeringsutredning eller om det befanns erforderligt med hänsyn till ordning och säkerhet inom anstalten eller för undvikande av menlig inverkan de intagna emellan eller "av annan särskild anledning." Härtill kom möjligheten att ålägga inneslutning i enrum som en form av disciplinär bestraffning, det s. k. isoleringsstraffet.

Genom lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) har denna ordning ändrats i betydande utsträckning. Bortser man från inlåsningsnattetid vid de slutna anstalterna gäller allmänt att intagen skall vistas i gemenskap med andra intagna, om inte i lagen särskilt angivna skäl föranleder annat. När det gäller arbete i enrum på egen begäran skall sådant få tillåtas endast om beaktansvärda skäl talar för det. Möjligheterna att tvångsvis hålla en intagen i avskildhet har inskränkts påtagligt. Samtidigt har bestämmelserna fått en mer preciserad avfattning. I samband med utredning för planläggning av den intagnes vård i anstalt får denne hållas avskild från andra intagna endast i den mån det oundgängligen krävs för att syftet med utredningen inte skall äventyras (19 §). Även när det gäller sådan avskildhet som är avsedd som en säkerhets- eller skyddsåtgärd har bestämmelserna stramats upp. Sådan avskildhet får äga rum, om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet, föreliggande fara för intagens egen eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom eller för att hindra att intagen utövar menligt inflytande på andra intagna (20 § första stycket). Beträffande vissa särskilt beskrivna kategorier rymningsbenägna intagna som har dömts till frihetsberövande påföljd i lägst två år för brottslighet av särskilt allvarlig karaktär gäller vidare att sådan intagen får hållas avskild från andra intagna, om det kan befaras att han planlägger rymning eller att annan planlägger fritagningsförsök och avskildheten är nödvändig för att hindra att sådan plan sätts i verket (20 § andra stycket). Föreskrift har meddelats att vid nu nämnda former av avskildhet den intagna skall erhålla sådan lättnad som kan ske utan olägenhet (21 §). Intagen får — liksom tidigare — också hållas avskild från andra intagna, om det är nödvändigt för att betvinga våld-

samt uppträdande av honom, och om andra medel visar sig otillräckliga, får den intagne beläggas med fängsel, om säkerheten oundgängligen kräver det (23 §).

Användningen av enrumsplacering som en form av disciplinär bestraffning (47 § andra stycket 2) har inskränkts på olika sätt. Bl. a. har maximitiden för sådan isolering minskats från 30 till sju dagar. Som ett alternativ till isoleringsstraff har varning införts. Under vissa förutsättningar kan i disciplinärende förordnas att viss bestämd tid, högst tio dagar, inte skall räknas in i tiden för verkställighet av den påföljd som den intagne undergår. Som en konsekvens härav skall misskötsamhet under anstaltstiden normalt inte — som tidigare skedde — föranleda att man vid prövning av frågan om villkorlig frigivning senarelägger tidpunkten för frigivningen.

För utredning av disciplinärende och i avbidan på beslut i frågan får intagen tillfälligt hållas innesluten i enrum under högst sju dagar (50 §). Tid för sådan enrumsplacering skall avräknas från den tid under vilken den intagne åläggs att vara innesluten i enrum som en disciplinär bestraffning.

Slutligen är att märka att bestämmelserna om avskildhet i olika former har kompletterats med vissa av rättssäkerhetshänsyn betingade regler, bl. a. om medverkan av läkare och förande av protokoll.

Under hänvisning till de skadeverkningar som en avskildhet kan medföra för den intagne underströks vid tillkomsten av KvaL att varje beslut om sådan åtgärd måste föregås av noggranna överväganden om inte mindre ingripande åtgärder kan vara tillräckliga (bl. a. JuU 1974: 2 s. 54). Samtidigt konstaterades att man i vissa situationer tyvärr inte kan avstå från att som ett yttersta medel avskilja en intagen från andra intagna.

Jag vill framhålla att de i KvaL förekommande formerna av avskildhet inte har någon enhetlig karaktär, varken terminologiskt eller när det gäller verkställigheten. Sådan avskildhet från andra intagna som företas under planeringsutredning (19 §) eller som en skyddsåtgärd (20 §) eller vid våldsamt uppträdande (23 §) kan verkställas i andra och lindrigare former än sådan inneslutning i enrum som företas som disciplinär bestraffning (47 § första stycket 2) eller för utredning av disciplinärende (50 §).

I själva verket spänner de olika formerna av avskildhet över en mycket vid skala. I extrema fall kan intagen avskiljas från andra intagna och beläggas med fängsel, om andra medel visar sig otillräckliga för att betvinga våldsamt uppträdande av honom och säkerheten oundgängligen kräver det. En mera normal avskildhet innebär att den intagne på vanligt sätt har tillgång till böcker, tidningar och annat som kan bereda honom sysselsättning under fritid. Han får ta emot besök utifrån enligt vanliga regler och anstaltspersonalen har skyldighet att i

ökad utsträckning hålla kontakt med honom för att kompensera det bortfall av umgänge med andra intagna som avskildheten innebär. Av särskild betydelse är de lättnader, som om möjligt skall äga rum i fall då någon hålls i avskildhet under planeringsåtgärd eller som skyddsåtgärd (19 eller 20 §). Sådana lättnader innebär ofta att den avskilde får arbeta och tillbringa fritiden tillsammans med annan intagen. Samsitning förekommer också under utredning i disciplinären, i den mån det kan ske utan att utredningen försvåras. Slutligen kan nämnas att man ibland begränsar rätten för de intagna på viss avdelning att umgås med intagna på andra avdelningar. Sådana begränsningar motiveras av att de intagna på avdelningen t. ex. är särskilt flyktbenägna eller har visat sig dominera andra intagna på ett otillbörligt sätt. Sistnämnda begränsningar omfattas emellertid inte av KvaL:s bestämmelser om avskildhet.

Det anförda visar att man måste ta hänsyn till de skiftande förhållandena under vilka avskildhet äger rum för att man skall kunna rätt bedöma eventuella skadeverkningar av sådana åtgärder. Att, som ofta förekommer i den allmänna debatten, generellt använda ordet isolering som en samlingsbeteckning för de skilda åtgärder som det här är fråga om och som innefattar även avskildhet på egen begäran (18 §) kan inte anses rättvisande.

Också på häkteslagstiftningens område har behovet av åtgärder för att minska de intagnas isolering från varandra uppmärksamats. Sedan arbetet med KvaL avslutats påbörjades inom justitiedepartementet arbetet med att lagstiftningsvägen åstadkomma lättnader i de häktades förhållanden. En proposition (1975/76: 90) med förslag till ny lag om behandlingen av häktade och anhållna har nyligen lagts fram för riksdagen. I lagförslaget har bl. a. tagits in bestämmelser som ökar möjligheterna för häktad, som så vill, att vistas tillsammans med andra häktade.

Det är uppenbart att tillkomsten av KvaL inte får uppfattas som någon för anstaltsvården slutgiltig lösning av frågorna om de intagnas avskildhet och gemenskap. Vi måste inte minst i dessa frågor räkna med ett fortsatt utvecklings- och reformarbete i våra strävanden att förbättra kriminalvården. Efter tillkomsten av KvaL har kriminalvårdsstyrelsen kontinuerligt följt tillämpningen av bestämmelserna om avskildhet. Som jag anförde inledningsvis är tiden nu inne att bedöma erfarenheterna av lagstiftningen på området och att överväga vilka möjligheter som finns att ytterligare minska användningen av åtgärder som innebär att en intagen hålls avskild från andra intagna.

Strävandena att låta intagna i kriminalvårdsanstalt vistas tillsammans i så stor utsträckning som möjligt bärs upp av starka skäl. Frihetsberövandet i sig innebär att den intagne i betydande mån isoleras från en naturlig gemenskap med andra människor. De ogynnsamma effekter av anstaltsvistelsen som härigenom kan uppstå förstärks i den mån intagna

även hålls avskilda från varandra. Man kan anta att en åtgärd av detta slag, i varje fall om den pågår under någon längre tid, kan vara ägnad att direkt försvåra den intagnes anpassning i samhället. Därtill kommer att det är helt omöjligt att bedriva arbetsträning, om inte den intagne vistas i gemenskap. Detsamma gäller ofta också utbildning och fritidsverksamhet. Det är emellertid inte bara behandlingsskäl som talar mot att en intagen hålls avskild från andra intagna. Det framstår även från humanitär synpunkt som stötande att under längre tid avskilja de intagna från gemenskap med andra.

Under senare år har man diskuterat om isolering kan medföra medicinska risker. Med hänsyn härtill har bl. a. en del läkare i den allmänna debatten hävdat att isolering inte längre bör få förekomma. Vissa läkare har också uttalat att det strider mot deras etiska regler att medverka i fall då isoleringsåtgärder beslutas. Till stöd för denna uppfattning har bl. a. hänvisats till uttalanden som har gjorts av World Medical Associations generalförsamling i Tokyo år 1975.

Det är tydligt att risken för att intagna skall få fysiska eller psykiska men av att hållas i avskildhet från andra intagna är en omständighet som väger tungt vid överväganden om sådana åtgärders berättigande i olika situationer. Samtidigt bör framhållas att omfattningen av dessa risker och deras karaktär inte är helt kända. Det måste antas att risk för negativa verkningar uppträder främst i fall då avskildheten innebär en sträng isolering och att risken således är mindre när avskildheten äger rum i lättare former.

I sammanhanget bör också uppmärksammas att gemenskapen med andra intagna inte under alla förhållanden upplevs som något positivt av den intagne. I motsats till vad som gäller utanför anstalten kan den intagne ju inte fritt välja sitt sällskap. I själva verket kan en påtvingad gemenskap för en intagen innebära att han riskerar att utsättas för påtryckningar av skilda slag eller t. o. m. allvarliga övergrepp från andra intagna. Det har exempelvis förekommit att intagna under hot om misshandel tvingats delta i smuggling av narkotika till anstalten. Det är mot denna bakgrund man skall se det förhållandet att inte så få intagna utnyttjar möjligheten till s. k. självvald isolering enligt 18 § KvaL. Bakom en intagens begäran om enrumarbete enligt denna paragraf ligger ofta rent personliga problem eller konflikter med medintagna som gör att den intagne inte ser någon annan utväg ur svårigheterna än att söka avskildhet. Med tanke på de risker för skadliga effekter som också en självvald enrumsplacering innebär har emellertid föreskrivits att beaktansvärda skäl skall tala för en sådan placering, innan begäran härom bifalls.

Det är självklart att åtgärder som förbättrar miljön i vid bemärkelse i kriminalvårdens anstalter generellt sett är ägnade att minska behovet av isoleringsåtgärder. Det kommer här bl. a. an på vilka resurser som

anstalterna har att bedriva psykolog- och kuratorsverksamhet. I den mån terapeutiska eller andra åtgärder kan vidtas för att lösa den intagnes rent personliga problem är detta ofta det mest adekvata sättet att komma tillrätta med hans svårigheter och uppkommande konfliktsituationer. Väsentligt är också att de intagna har möjligheter att ägna sig åt intresseväckande arbete och fritidssysselsättningar så att den enskildes tankeliv inte koncentreras på anstaltens förhållanden och mer eller mindre inbillade oförrätter. Att låta sådana intagna som tenderar att dominera sina medintagna på ett otillbörligt sätt arbeta och tillbringa fritiden tillsammans i små särskilt sammansatta grupper kan ibland vara ägnat att förebygga utbrott av konflikter som annars skulle inträffa i en mer allmän gemenskap mellan intagna.

Även om isoleringsåtgärder kan ha negativa effekter kan det inte undvikas att det av olika skäl ibland ändå är nödvändigt att tvångsvis hålla en intagen i avskildhet från andra intagna. De undantag från principen om gemenskap mellan de intagna som måste finnas bör dock under alla förhållanden vara så snäva som möjligt och utformas på ett sätt som tar tillbörlig hänsyn till alla de skäl som talar emot en sådan åtgärd. I de fall då en enrumsplacering inte kan undvikas, bör all möjlig lättnad i avskildheten eftersträvas. Från dessa utgångspunkter bör vissa ändringar göras i KvaL.

4.2 Planeringsutredning

Som jag förut har nämnt får enligt 19 § KvaL intagen i samband med utredning för planläggning av hans vård i anstalt hållas avskild från andra intagna endast i den mån det oundgängligen krävs för att syftet med utredningen inte skall äventyras. Avfattningen av bestämmelsen ger uttryck för det angelägna i att sådan avskildhet som här avses skall tillämpas i begränsad utsträckning. Utgångspunkten bör vara att personundersökningen skall tjäna som underlag för behandlingsplaneringen. Något behov av en mera omfattande behandlingsundersökning under anstaltsvistelsen föreligger normalt inte. I de undantagsfall där personundersökningen behöver kompletteras finns möjligheten att låta den intagne under behandlingsplaneringen få vara tillsammans med ett mindre antal intagna på en särskild avdelning i stället för att låta honom vistas i avskildhet.

Den statistik som har redovisats i avsnitt 3 visar att avskildhet enligt 19 § på senare tid har tillämpats endast vid några få anstalter och då i begränsad omfattning. Detta i förening med nyss anförda omständigheter talar starkt för att bestämmelsen inte längre fyller något egentligt behov. I sammanhanget bör framhållas att den som finns intagen i häkte när domen mot honom är verkställbar, enligt förslag i prop. 1975/76: 90, tillfälligt får hållas kvar i häktet före förpassning till kriminal-

vårdsanstalt inte bara som f. n. när det behövs med hänsyn till transportförhållandena utan också i avvaktan på att beslut hinner meddelas om i vilken anstalt han skall placeras. Även om den dömde kan hållas kvar i häktet endast någon eller några dagar, bör den behandlingsundersökning och planering som han under denna tid blir föremål för vara tillräckligt för att man vid intagningen i anstalt inte skall behöva av utredningsskäl hålla honom avskild från andra intagna. Jag förordar därför att 19 § Kval upphävs. Upphävandet föranleder en konsekvensändring i 21 §.

4.3 Disciplinär bestraffning

4.3.1 Allmänt

Varje kriminalvårdsanstalt utgör ett kollektiv i vilket ingår både människor som har tvångsvis berövats friheten för att undergå viss påföljd och sådana som bl. a. har till uppgift att se till att denna påföljd blir verkställd. Ett utmärkande drag hos dem som har tagits in i anstalt är ofta att de inte har kunnat anpassa sig i annan kollektiv verksamhet. I den tvångssituation som de befinner sig i under anstaltsvistelsen har de också ofta särskilt svårt att känna någon solidaritet med omgivningen. Alla dessa förhållanden gör att det i anstaltslivet relativt lätt kan uppstå ordnings- och disciplinproblem av delvis annat slag än som förekommer i andra kollektiv.

För att anstaltstillvaron skall kunna fungera på ett för alla berörda tillfredsställande sätt är det nödvändigt att viss kontroll utövas över de intagna. Utan sådan kontroll skulle sannolikt outhärdliga förhållanden uppstå för såväl intagna som personal. För att kontrollen skall bli verkksam behövs i vissa fall tillgång till disciplinmedel som kan tillgripas emot dem som bryter mot de regler av olika slag som gäller för dem som är intagna i anstalt.

Under den dagliga tillvaron och verksamheten i anstalterna uppstår många situationer i vilka de intagnas beteende och uppförande kan påkalla anvisningar eller tillsägelser från anstaltspersonalens sida. Det mesta av vad som därvid förekommer faller utanför ramen för vad man i egentlig mening kan beteckna som indisciplinärt beteende och föranleder inte heller några ytterligare åtgärder. Har å andra sidan den intagne betett sig på sådant sätt att han kan sägas ha direkt brutit mot anstaltsordningen eller mot särskilda regler som gäller för honom, föreligger visserligen i formell mening en klar disciplinär förseelse. Även i sådana fall kan emellertid förhållandena inte sällan vara sådana att det kan finnas anledning att låta det inträffade bero vid en tillsägelse under hand. Ett sådant förfarandesätt är ofta tillräckligt och inte sällan det smidigaste sättet att lösa uppkommande konflikter av mindre allvarlig natur. Denna ordning är också bäst förenlig med den allmänna mål-

sättningen för anstaltsvården. I sammanhanget måste också beaktas att en förseelse ofta har sin bakgrund i den intagnes rent personliga problem. I den mån åtgärder kan vidtas för att lösa dessa problem är detta ofta det mest adekvata sättet att komma till rätta med den intagnes svårigheter i disciplinärt hänseende.

Det förekommer emellertid fall när en intagen bryter mot anbefalld ordning och det av hänsyn till ordningen och säkerheten inom anstalten är nödvändigt att inskrida med särskilda disciplinmedel mot den felande. Så kan vara fallet när han inte rättar sig efter anvisningar eller tillsägelser eller när gärningen är av sådan beskaffenhet att den inte rimligen kan lämnas obeivrad. Härvid måste emellertid beaktas att indisciplinärt beteende ofta kan föranleda sådana behandlingsmässiga åtgärder som indragning eller senareläggning av frigång eller permission eller förflyttning till annan mera slutna anstalt. Sådana från behandlingssynpunkt motiverade åtgärder, som av den intagne ofta uppfattas som repressivt betingade följdverkningar av det indisciplinära beteendet, skall beaktas i disciplinärendet. Detta gäller till en början redan i samband med bedömningen huruvida det över huvud taget finns behov av att utmäta någon särskild disciplinär påföljd. Inte sällan utgör en sådan åtgärd i sig själv en så pass kännbar reaktion för den intagne att en disciplinär bestraffning därutöver är onödig. I sådana fall där en disciplinär bestraffning emellertid framstår som ofrånkomlig bör de behandlingsmässiga åtgärderna likväl påverka bestämningen av både påföljdens art och svårighetsgrad (48 §). De former av disciplinär bestraffning som då kan ifrågakomma är varning, enrumsplacering i högst sju dagar eller förordnande att viss bestämd tid, högst tio dagar, inte skall inräknas i verkställighetstiden för den påföljd som den intagne undergår (47 §).

4.3.2 *Permissionsmissbruk m. m.*

Disciplinär bestraffning får enligt 46 § åläggas den som bryter mot anbefalld ordning eller meddelade anvisningar. En disciplinär förseelse kan begås inte bara inom utan också utanför anstalten. Det kan t. ex. gälla permissionsmissbruk som består i att den intagna avviker under permission eller återkommer till anstalten först efter permissionstidens utgång och då kanske i ett berusat tillstånd. När det gäller korttidspermission och frigivningspermission så beviljas sådan som ett led i ansträngningarna att underlätta den intagnes anpassning i samhället. Det ligger i sakens natur att man därvid ibland tar en kalkylerad risk för permissionsmissbruk. Det är således inte ägnat att förväna att intagna med alkoholproblem ibland berusar sig under permissionen och till följd härav försummar att inställa sig på anstalten inom föreskriven tid. Ett sådant misslyckande bör emellertid enligt min mening inte föranleda disciplinära åtgärder vid sidan av den påföljd som kan sägas ligga i att

straffet inte anses vara verkställt under den tid som den misskötta permissionen omfattar (35 §). En annan omständighet som verkar avhållande på den som överväger permissionsmissbruk är naturligtvis att missbruket kan medföra hinder för eller senareläggning av ny permission därför att avsevärd fara för förnyat missbruk anses föreligga (32 §).

Enligt min mening bör tillämpningsområdet för disciplinär bestraffning därför begränsas till situationer där det med hänsyn till ordningen och säkerheten på anstalten är nödvändigt att inskrida med särskilda disciplinmedel mot den felande. Det är fallet när den intagne befinner sig inom anstalten. Härmed förstås inte endast det inhägnade anstaltsområdet utan även t. ex. sådana fritidsområden i anslutning till det egentliga anstaltsområdet som regelmässigt utnyttjas av de intagna. Disciplinära åtgärder påkallas också när den intagne visserligen är utanför anstalten men står under tillsyn av anstaltspersonal t. ex. i samband med beledsagad eller bevakad permission. I enlighet härmed förordar jag att de i KvaL angivna förutsättningarna för disciplinär bestraffning ändras i överenskommelse med vad jag sålunda har anfört. I lagtekniskt hänseende bör i samband därmed den ändringen vidtas att bestämmelserna om förutsättningarna för disciplinär bestraffning, f. n. i 46 §, förs över till den paragraf, 47 §, som reglerar reaktionsformerna.

4.3.3 Isoleringsstraffet

Som nämnts kan som disciplinär bestraffning den intagne åläggas att vara innesluten i enrum under högst sju dagar (47 § första stycket 2). Det är alltså här fråga om en enrumsplacering med anledning av in-disciplinärt beteende, t. ex. rymning, arbetsvägran eller narkotikabruk.

Jag har i det föregående betonat att det bör vara en strävan att söka lösa disciplinära svårigheter i första hand genom att satsa på allmänt förebyggande åtgärder utan tvångsinslag. Och i de fall en disciplinär förseelse har begåtts kan förhållandena inte sällan vara sådana att det kan finnas anledning att låta det inträffade bero vid en anvisning eller tillsägelse under hand. Om emellertid den felande inte kan antas låta sig rätta av en sådan åtgärd eller förseelsen är av sådan beskaffenhet att bestraffning är påkallad av hänsyn till ordningen eller säkerheten inom anstalten, bör det vara tillräckligt att som disciplinmedel ha tillgång till de båda övriga nu förekommande sanktionerna, nämligen dels varning (47 § första stycket 1), dels förordnande att viss bestämd tid, högst tio dagar, inte skall räknas in i tiden för verkställighet av den påföljd som den intagne undergår (47 § första stycket 3).

Att de nu angivna påföljderna i disciplinärenden är tillräckliga vinner stöd av de statistiska uppgifter som har redovisats i avsnittet 3. Uppgifterna visar att isoleringsstraffet på senare tid har tillämpats endast vid ett fåtal riksanstalter och ett litet antal lokalanstalter. Antalet

ålagda isoleringsstraff har totalt sett varit relativt litet. Även om den ringa tillämpningen delvis hänger samman med en vidsträckt användning av sådan inneslutning i enrum som enligt 50 § kan företas för utredning av disciplinärende, kan det knappast hävdas att isoleringsstraffet längre är nödvändigt som ett medel att komma till rätta med förekommande disciplinproblem i anstalterna. I enlighet härmed förordar jag en sådan ändring i Kval att inneslutning i enrum som en form av disciplinär bestraffning avskaffas. Samtidigt bör de särskilda kvalifikationer som f. n. gäller för tillämpningen av förordnande enligt 47 § första stycket 3 upphävas.

Tillgänglig statistik visar att sådan disciplinär bestraffning som sker i form av förordnande att viss tid inte skall räknas in i verkställighetstiden tillämpas i förhållandevis måttlig utsträckning. Det är möjligt att avskaffandet av isoleringsstraffet kan komma att föra med sig en viss ökning av antalet sådana förordnanden. Även om en sådan utveckling självfallet inte är önskvärd, synes den få accepteras med hänsyn till det angelägna i att isoleringsstraffet avskaffas. Genom att förordnanden av detta slag skall i varje enskilt fall underställas kriminalvårdstyrelsens prövning (61 §) finns goda möjligheter att följa den fortsatta tillämpningen.

Däremot bör borttagandet av isoleringsstraffet inte få medföra en återgång till en ordning som gällde före tillkomsten av Kval. Det var då vanligt att vederbörande nämnd vid prövning av fråga om villkorlig frigivning beslöt senarelägga denna viss tid i fall då den intagne hade misskött sig mera allvarligt under anstaltstiden, t. ex. genom rymning. Att nu tillämpa en sådan från olika synpunkter olämplig ordning är inte förenligt med den ändrade lydelse av 26 kap. 7 § brottsbalken som infördes samtidigt med KvaL.

Som nämnts kan det ibland inte undvikas att en disciplinär förseelse kan vara av sådan beskaffenhet att den ger anledning att förreta sådana åtgärder som indragning eller senareläggning av frigång eller permission eller förflyttning till annan mer sluten anstalt. Det är angeläget att åtgärder av dessa slag inte tillgrips i ökad utsträckning som en konsekvens av isoleringsstraffets borttagande. Jag vill särskilt peka på de problem som uppstår om intagna ofta flyttas mellan olika anstalter med åtföljande avbrott i den planerade behandlingen och med ökade svårigheter för den intagne att upprätthålla önskvärda sociala kontakter. Liknande effekter kan också följa om permissioner, frigång o. d. dras in.

Enligt nuvarande lydelse av 48 § KvaL bör vid prövning av fråga om disciplinär bestraffning beaktas om förseelsen får eller kan bedömas få andra följder för den intagne, särskilt när det gäller frigång, korttidspermission eller frigivningspermission. Som en konsekvens av isoleringsstraffets borttagande bör bestämmelsen ändras sålunda att den hänförs sig endast till den form av disciplinär bestraffning som sker genom för-

ordnande att viss tid inte skall räknas in i verkställighetstiden. Samtidigt bör bestämmelsen få en mer förpliktande avfattning genom att ordet "bör" byts ut mot "skall".

4.3.4 Utredning i disciplinären

Sådan tillfällig inneslutning i enrum som enligt 50 § KvaL får ske för utredning av disciplinären och i avbidan på beslut i frågan är enligt de statistiska uppgifterna den helt dominerande isoleringsåtgärden, om man ser till antalet fall då åtgärden har tillämpats. Siffrorna tyder på att detta slag av enrumspacering har tillgripits mer eller mindre schablonmässigt vid olika typer av disciplinförseelser. En sådan tillämpning har inte varit avsedd. Samtidigt bör dock framhållas att det i det stora flertalet fall har varit fråga om helt kortvariga isoleringar, högst en eller två dagar. I många fall har åtgärden pågått endast någon eller några timmar.

Enligt min mening bör avfattningen av 50 § ändras så att det framgår att paragrafen inte skall tillämpas i andra fall än där utredningstekniska skäl verkligen gör det nödvändigt att hålla den intagne i avskildhet. Sålunda bör anges att intagen under utredning av disciplinären tillfälligt får hållas avskild från andra intagna i den mån det är oundgängligen nödvändigt för att syftet med utredningen inte skall äventyras. Så kan t. ex. vara fallet om sprängmedel eller narkotika har påträffats inom anstalten och det för utredningens skull är nödvändigt att hindra de intagna som kan misstänkas vara inblandade att kommunicera med varandra. Vidare bör föreskrivas att åtgärden inte i något fall får bestå längre än fyra dagar, mot f. n. sju dagar. Genom det valda uttryckssättet avskildhet från andra intagna i stället för inneslutning i enrum vill jag ge uttryck för att åtgärden inte skall innebära strängare isolering än som påkallas av omständigheterna. För att ytterligare markera detta bör efter förebild av 21 § föreskrivas att den intagne skall erhålla sådan lättnad i avskildheten som kan ske utan olägenhet.

Enrumspacering enligt 50 § i nuvarande lydelse lär tillämpas bl. a. i fall då en intagen uppträder påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel, t. ex. vid återkomst efter permission. Han placeras då vanligen i enrum i avvaktan på tillnyktring. Den av mig förordade nya lydelsen av 50 § kan i regel inte åberopas för att hålla den intagne i avskildhet i sådant fall. Inte heller kan påverkanstillståndet i sig självt motivera tillämpning av de bestämmelser om avskildhet som är upptagna i 20 och 23 §§. Lämplighetsskäl talar emellertid för att intagen som är så påverkad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel att han kan befaras störa ordningen på anstalten skall kunna hållas avskild från andra intagna tills påverkan har upphört. Jag förordar därför att en bestämmelse i ämnet tas in i KvaL. Bestämmelsen bör lämpligen

placeras i 23 § och där arbetas ihop med de bestämmelser i paragrafens första stycke som gäller avskildhet som ett medel att betvinga våldsamt uppträdande. Därvid förtjänar frågan om läkares medverkan att övervägas. I den mån enrumsplacering enligt 50 § i dag tillämpas beträffande berusade intagna, gäller att läkare så snart det kan ske skall yttra sig över åtgärden (51 §). Motsvarande gäller enligt 23 § tredje stycket i fråga om åtgärd som vidtas enligt den paragrafen. Emellertid föreligger knappast behov av läkarmedverkan så snart en intagen uppträder berusad inom anstalten och till följd härav måste avskiljas från de övriga intagna. Jag förordnar därför att i sistnämnda paragraf föreskrivs att läkares yttrande inte erfordras i fråga om den som hålls avskild därför att han är påverkad av berusningsmedel, om inte särskilda skäl föreligger.

En annan situation som bör uppmärksammas i anledning av den förordade ändringen av 50 § KvaL är s. k. kollektiv arbetsvägran. Sålunda förekommer att flera intagna gemensamt, med anledning av t. ex. en plötsligt uppkommen konflikt med anstaltspersonalen, vägrar arbeta. I en sådan situation brukar den första åtgärden vara att arbetsvägrarna låses in i sina resp. bostadsrum med stöd av 50 §. Enrumsplaceringen i dessa fall är ofta förestavad mindre av utredningstekniska skäl än av intresset att förhindra att konflikten sprider sig till andra intagna eller trappas upp och går över i våldsamheter från de arbetsvägrandes sida. Efter den nu förordade ändringen av 50 § kan de arbetsvägrande inte längre placeras i enrum med stöd av denna paragraf. Jag är medveten om att detta kan få till följd att anstaltspersonalen i vissa fall kan ställas inför situationer som är svåra att bemästra. I första hand är det naturligtvis angeläget att anstaltsledningen gör sig underrättad om den bakomliggande konflikten, söker undanröja eventuella missförstånd som har gett upphov till denna och även i övrigt söker — på lämpligt sätt och i avspända former — verka för en återgång till arbetet. Skulle emellertid situationen utveckla sig därhän att det föreligger en konkret risk för att de arbetsvägrande begår våldshandlingar eller söker påverka andra intagna att delta i arbetsvägran, bör som ett yttersta medel beslut om avskildhet kunna fattas med stöd av 20 § första stycket, nämligen om det är nödvändigt med hänsyn till föreliggande fara för någons säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom eller för att hindra att de arbetsvägrande utövar menligt inflytande på andra intagna.

4.4 Övriga frågor

De nya bestämmelserna bör träda i kraft den 1 juli 1976. Efter denna tidpunkt bör isoleringsstraff inte förekomma. Det innebär att ålagt sådant straff som inte har till fullo verkställts vid ikraftträdandet bortfaller. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs således inte.

Borttagandet av isoleringsstraffet (47 § första stycket 2), begränsningen av möjligheterna att hålla intagen i avskildhet under utredning av disciplinärende (50 §) samt upphävandet av bestämmelsen om avskildhet i samband med behandlingsplanering (19 §) utgör åtgärder som bör kunna bidra verksamt till att begränsa användningen av isoleringsåtgärder vid kriminalvårdens anstalter. Samtidigt är det tydligt att dessa ändringar inte kan helt tillgodose alla de behov som ligger bakom önskemålen om en översyn av reglerna om intagnas gemenskap och avskildhet. Som jag nämnde inledningsvis avser jag att inom kort föreslå regeringen att sakkunniga tillkallas med uppgift att undersöka i vad mån man kan i ännu högre grad begränsa användningen av avskildhetsåtgärder eller helt undvara sådana. Som en utgångspunkt för sina överväganden bör de sakkunniga undersöka i vilken utsträckning olika grader och former av avskildhetsåtgärder är att betrakta som isolering i den meningen att den som drabbas av åtgärden kan riskera att få fysiska eller psykiska men. Vidare bör de sakkunniga utreda vilka nackdelar som avskildhetsåtgärder kan medföra för de intagnas rehabilitering, varvid en jämförelse bör ske med de svårigheter för rehabiliteringsarbetet som uppstår, om de intagna i stället flyttas till andra anstalter eller får permissioner eller frigång indragna. I de fall där de sakkunniga anser att möjlighet till avskildhetsåtgärd fortfarande skall finnas kvar, bör övervägas om rättssäkerheten för den intagne kan stärkas ytterligare. I det sammanhanget bör man också utreda frågan om läkares medverkan vid beslut om avskildhet. Dessutom bör mot bakgrund av ett riksdagens uttalande (JuU 1974: 2) övervägas om lekmän bör medverka vid prövning av frågor om avskildhet. En väsentlig fråga är därvid vilka möjligheter som finns för dessa att få en ökad insyn i anstaltsarbetet.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att antaga inom justitiedepartementet upprättat förslag till
lag om ändring i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.